

Discuții, opinii

Considerații privind anii 1848-1849 din punct de vedere demografic (cazul Transilvaniei)

Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania este, fără îndoială, unul dintre momentele fundamentale ale istoriei moderne. Din foarte multe puncte de vedere, revoluția pașoptistă poate fi considerată linia de clivaj între vechi și nou, marcând destructurarea unor instituții și mentalități feudale. În același timp, la mijlocul secolului al XIX-lea, s-au pus bazele unor instituții noi, corespunzătoare dinamicii epocii și tendințelor novatoare europene, s-a demarat procesul modernizării societății transilvănene. Istoriografia mai veche sau recentă a consacrat pagini ample și valoroase evoluției economice, sociale, politice și culturale a Transilvaniei atât în perioada premergătoare revoluției, cât și în timpul neoabsolutismului sau liberalismului. Firesc, revoluția în sine s-a bucurat de un interes sporit din partea istoricilor români, maghiari și germani, baza informațională fiind actualmente extrem de vastă, iar interpretările - uneori contradictorii - oferă o imagine globală asupra a ceea ce s-a întâmplat în anii 1848-1849 în Transilvania.

Cu toate acestea, revoluția mai oferă încă suficiente subiecte de meditație istoriografică pe marginea unor aspecte neglijate sau, în cel mai fericit caz, abia enunțate în lucrările generale și speciale referitoare la evenimentele revoluționare. Nimeni nu se mai îndoiește astăzi că revoluția pașoptistă a avut consecințe multiple asupra evoluției provinciei în a doua jumătate a secolului trecut. Care au fost însă efectele demografice ale revoluției, în ce măsură anii 1848-1849 au influențat regimul demografic, se poate vorbi de o "revoluție demografică" la mijlocul secolului al XIX-lea etc. sunt numai câteva întrebări la care istoricii demografici sunt chemați să răspundă. Dintr-o atare perspectivă, lucrarea de față își propune să analizeze impactul demografic al revoluției de la 1848-1849 din Transilvania (facem precizarea că avem în vedere doar teritoriul fostului Mare Principat Transilvania).

1. Orice tentativă de a reconstitui dimensiunile demografice ale revoluției pașoptiste din Transilvania trebuie să inventarieze, înainte de toate, factorii cu acțiune posibilă asupra evoluției populației din provincie în acei ani. Unul dintre acești factori îl constituie și epidemia de holeră care a afectat provincia în anul 1848.

Raportul dintre societate și epidemii a reținut constant atenția istoriografiei contemporane. Aceasta, nu doar printr-un interes exclusiv biologic și demografic, deoarece epidemiile singure nu puteau să afecteze decât pentru un timp relativ limitat existența unei populații. "Recuperarea pierderilor de vieți omenești se realiza la încetarea epidemiilor într-un răstimp destul de scurt"¹, de regulă prin creșterea numărului căsătoriilor și a nașterilor și prin reducerea temporară a mortalității. Investigarea epidemiilor și a impactului acestora asupra vieții cotidiene, contribuie la o mai bună cunoaștere a fenomenelor istorice, la explicarea și înțelegerea adecvată a unor evenimente politice, militare etc. Astfel, extinderea revoluției din Moldova în cursul verii bunăoară, a fost împiedicată în mare măsură și de amenințarea holerei, de ravagiile pe care această boală le-a făcut în societatea moldovenească. S-a apreciat că domnul Mihai Sturdza a fost salvat tocmai de izbucnirea epidemiei². Constatări similare au făcut chiar și contemporanii acelor evenimente. George Barițiu, unul dintre observatorii atenți ai realităților social-politice, nota în vara anului 1848: "Dacă nu era holeră și rușii veniți cu călcarea tratatelor, pînă acum trecea și Moldova peste schimbări mari"³. Epidemia de holeră din anul 1848 a avut un anumit impact asupra desfășurării evenimentelor revoluționare și din Țara Românească. Emisarii revoluției s-au confruntat cu numeroase greutăți în activitatea de propagandă și recrutări datorită pribegirii locuitorilor. De asemenea, flagelul care a atins în cursul verii și armata țaristă intrată în Moldova, a întârziat intervenția împotriva revoluției din Țara Românească⁴.

În cele ce urmează, nu vom mai insita asupra izbucnirii și evoluției epidemiei de holeră din Transilvania din anul 1848, aceste aspecte precum și manifestările comportamentale au constituit obiectul unei abordări anterioare⁵. În cursul lunilor iulie-august, autoritățile s-au preocupat sistematic de propagarea bolii și organizarea luptei antiepidemice, înregistrând cu atenție numărul bolnavilor și

¹ Gheorghe Brătescu, "Epidemiile și consecințele lor demografice", în *Revista de istorie*, 37, 1984, nr.5, p.434 sqq; Fernand Braudel, *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, vol.I, București, 1984, p.98.

² Ecaterina Negruți, *Satul moldovenesc în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Contribuții monografice*, Iași, 1984, p.123.

³ *Gazeta de Transilvania*, XI, 1848, nr.58, 15 iulie, p.240.

⁴ Paul I.Cernovodeanu, "Epidemia de holeră din 1848 în Principatele dunărene, după rapoartele consulare engleze, în vol. *Momente din trecutul medicinei. Studii, note și documente*, sub red. dr.Gheorghe Brătescu, București, 1983, p.304 sq.

a decedaților de holeră. În condițiile propagării evenimentelor revoluționare și a desfășurării războiului civil, nici medicii și nici autoritățile comitatense nu au mai ținut o evidență riguroasă a bolii și a evoluției acesteia în teritoriile contaminate. De aceea, la 14 septembrie 1848, Guvernul de la Cluj a trimis autorităților locale a circulară în care medicii și autoritățile administrative erau aspru criticate pentru faptul de a nu mai fi trimis rapoarte regulate și riguroase despre starea holerei⁶. Asemenea apeluri au fost făcute de Guvernul și mai târziu în cursul toamnei. Se pare însă că holeră nu a mai constituit de-acum un subiect care să rețină atenția autorităților. În cursul lunii octombrie s-au semnalat câteva cazuri de holeră și în nord-vestul Transilvaniei, în Sătmar, însă zonele cele mai afectate de flagel au fost în nord-estul și centrul Ungariei⁷, unde holeră a mai făcut ravagii serioase și în primăvara anului 1849.

Din analiza informațiilor existente, se poate constata gradul mult mai redus al intensității epidemiei de holeră de la 1848 din Transilvania, comparativ cu celelalte teritorii românești extracarpatică sau Ungaria. Numărul victimelor înregistrate nu a depășit o mie de persoane, la care se mai pot adăuga câteva sute de cazuri care nu au mai fost raportate în toamna anului 1848. Din punctul de vedere al vârstei victimelor, cei mai afectați au fost adulții și bătrânii, în timp ce copiii au fost cel mai puțin expuși. Astfel, din totalul decedaților de holeră, în satele Gledin și Mijloceni Bârgăului, 25 % erau tineri sub 15 ani, 6,3 % erau între 16-25 ani, 15,7 % erau între 16-40 de ani, 21,8 % între 41-60 de ani și 31,2% persoane peste 60 de ani⁸. Prin urmare, efectele demografice au fost modice, chiar dacă adăugăm și decesele datorate sechelelor holerei din perioada imediat următoare (friguri, lungoare etc.). Holera a inspirat frică în anumite momente în regiunile contaminate, contribuind la întreținerea sentimentelor de neliniște și panică. Aceleași reacții au fost înregistrate și în alte zone geografice, atitudinea în fața morții provocând manifestări aproape identice⁹.

2. O problemă immanentă subiectului nostru o constituie și pierderile materiale și în special umane din anii 1848-1849, cauzate de reprimarea răscoalelor țărănești în primele luni ale revoluției și, mai ales, de evenimentele militare din timpul

⁶ Ioan Bolovan, "Considerații privind epidemia de holeră din 1848 din Transilvania", în vol. *Studii de istorie a Transilvaniei*, editat de Sorin Mitu, Florin Gogâltan, Cluj, 1994, p. 164-167.

⁷ Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Fond Ordonanțe și imprimări, 14 septembrie 1848 ; Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond oraș Gherla, anul 1848, nr. 1151.

⁸ Rigler Gusztav, *Közegésztán és a fertőző Betegségek. Orvosok, gyógyszerészek, építészek és közigazgatási tisztviselők számára*, vol.II, Cluj, 1910, p.91.

⁹ Arhivele Statului Bistrița, Colecția Registrelor de stare civilă, nr. 489-494, 636-637.

⁹ Louis Roman, "Epidemiile în context social. Țara Românească (1739-1831)", în vol. *Momente din trecutul medicinei. Studii, note și documente*, sub redacția dr.G.Brătescu, București, 1983, p.153-170; P.Bourdelaix, Jean-Yves Raulot, *Une peur bleue: histoire de cholera en France, 1832-1854*, Paris, 1987, p. 109 sq.

războiului civil. În atari condiții, rata mortalității a crescut peste media celorlalți ani, cauzând un evident dezechilibru demografic (vezi graficul nr. 2 referitor la un număr de 20 de parohii). Încă în epocă, contemporanii (autorități administrative, bisericesti etc.) au încercat să evalueze consecințele demografice ale evenimentelor din acei ani. Așa cum remarcă George Barițiu “pierderile de vieți omenești din Transilvania, în epoca revoluțiunii ungurești, nu au putut să fie mai mare ca de cincizeci de mii, în care număr s-ar cuprinde și ostașii din trupele regulate, căzuți în bătălie sau morți în spitale”¹⁰. Ultimele cercetări asupra problemei confirmă aprecierea lui G. Barițiu, accentuând faptul că, din cei aproximativ 50.000 de locuitori ai Transilvaniei dispăruți în tragicele evenimente ale anilor 1848-1849, marea majoritate a victimelor (circa 40.000) au fost de naționalitate română¹¹.

O evaluare adecvată a ceea ce a însemnat revoluția de la 1848-1849 din Transilvania și din punct de vedere demografic, face necesară plasarea acestui moment fundamental la mijlocul secolului trecut într-un context mai larg. Astfel, am reconstituit regimul demografic al Transilvaniei atât în deceniul anterior revoluției cât și în deceniul care a urmat. De asemenea, pe baza registrelor parohiale de stare civilă am selectat un eșantion de lucru reprezentativ, alcătuit din mai multe comunități etnice din Feldru, Mijlocenii Bărgăului, Susenii Bărgăului, Gledin, Orșova, Lăurenii, Chinari, Sântana de Mureș, Suseni, Aciliu, Ciceu, Lelicieni, Jigodin, Aluniș, Izvorul Crișului, Nicula, Cheia, Batin, Arghișu, Jichișu de Jos, Așchileu Mic.

O primă problemă care se impune atenției este aceea a numărului de locuitori în intervalul de timp cercetat. Pentru perioada postpașoptistă, mărimea și structura populației Transilvaniei se poate contura analizând datele globale ale recensământurilor din 1850-1851 și 1857. Astfel, cu prilejul recensământului din 1850-1851, populația totală a principatului era de 2.061.645 de locuitori¹², iar la 1857 recenziții au înregistrat 2.172.748 de locuitori¹³. În intervalul 1851-1857, populația principatului a crescut în medie anual cu circa 20.000 de persoane, valoare destul de apropiată de creșterea medie anuală în deceniile anterioare revoluției: 23.000 între 1818-1830 și 22.000 în anii 1846-1847¹⁴. Se remarcă în

¹⁰ Apud. George Barițiu, “Noțiuni relative la economia socială și istoria civilizațiunii în Transilvania”, în vol. *Izvoare de demografie istorică, vol. II. Secolul al XIX-lea-1914. Transilvania*, editat de I.I. Adam, I.Pușcaș, București, 1987, p.268.

¹¹ Gelu Neamțu, *Pierderile umane și materiale ale românilor în timpul revoluției de la 1848-1849 din Transilvania*, lucrare în curs de apariție.

¹² *Siebenbürgen Landes Uibersicht vom Jahr 1850*, copie la Magyar Országos Levéltár, Fond EOKL, F 551, 2 csomo, f. 417.

¹³ *Bevölkerung und Viehstand von Siebenbürgen. Nach der Zählung vom 31 October 1857*, Wien, 1859, p.21.

¹⁴ Calcule făcute pe baza tabelelor de la *Történeti statisztika forrasai*, sz. Kovacsics Jozsef, Budapest, 1957, p.373, 375.

perioada anterioară o diminuare a ritmului de creștere a populației, observație nu lipsită de importanță pentru calculele următoare. Stabilirea numărului de locuitori pe care i-a avut Transilvania înainte de revoluție, respectiv în anul 1847, este deosebit de dificilă deoarece nu s-au executat operații de conscriere sau recensare în acei ani. Statisticienii din epocă au emis mai multe ipoteze asupra dimensiunii demografice a provinciei în ultimul an prerevoluționar, uzitând criterii diverse și rezultând în acest mod cifre diferite. În principal, potențialul demografic al Transilvaniei la 1847 este estimat fie la 2.215.000 locuitori,¹⁵ fie la 2.088.000 de locuitori¹⁶. În opinia noastră, ultima variantă este mai apropiată de realitățile demografice transilvane din anul 1847, în acest sens înscriindu-se și rezultatele demonstrației următoare.

Dacă am fi acceptat prima variantă în legătură cu numărul de locuitori ai Transilvaniei la 1847 (respectiv 2.215.000 persoane), pentru a reface evoluția populației până la recensământul din 1850-1881, ar trebui să adunăm aproximativ 65.000 de noi locuitori cât ar fi reprezentat creșterea medie anuală în trei ani: 1848, 1849, 1850. Din totalul astfel rezultat (2.280.000) este nevoie însă să scădem maximum 55.000 de persoane decedate ca urmare a epidemiei de holeră din 1848 și a evenimentelor sângeroase din timpul revoluției. Prin urmare, recenziții trebuiau să înregistreze la 1850-1851 un număr de 2.225.000 de locuitori. Diferența rezultată între numărul real (2.061.645) și cel estimat mai sus nu se poate justifica în întregime prin lipsa de experiență a recenzorilor sau sustragerea de la înregistrarea oficială. Este greu de acceptat ideea că autoritățile habsburgice au lăsat în afara înregistrării în jur de 165.000 de locuitori într-un moment în care Viena era cât se poate de interesată să evalueze exact zestrea umană și materială din monarhie după bulversarea produsă în anii 1848-1849. Nu negăm ipoteza că unii capi de familie s-au eschivat de la declararea reală a numărului membrilor familiei (sau a animalelor) fie de teama impozitelor, fie de aceea a recrutărilor, așa cum afirmă și G. Barițiu¹⁷. În nici un caz însă, sustragerea deliberată de la înregistrare nu a putut să fie prea mare (165.000 locuitori) încât să reprezinte aproximativ 8% din totalul provinciei. Prin urmare, rămâne să acceptăm că numărul populației Transilvaniei la 1847 era mai aproape de a doua variantă, respectiv de 2.088.000 locuitori. La acest număr adăugăm circa 65.000 de noi locuitori cât ar fi reprezentat creșterea medie anuală între 1848-1850, din totalul astfel rezultat scăzând numărul de victime din anii revoluționari: 55.000

¹⁵ *Ibidem*; Ladislau Gyémánt, "Evoluția situației demografice a Transilvaniei în prima jumătate a sec. XIX", în *Crisia*, XXI, 1991, p.138.

¹⁶ Asupra izvoarelor statistice ce indică acest număr de locuitori, vezi prezentarea în anexa de la Aurel Răduțiu, Ladislau Gyemant, *Repertoriul izvoarelor statistice privind Transilvania, 1690-1847*, București, 1995, p.664, nr.5318.

¹⁷ George Barițiu, "Noțiuni relative"... p.268.

de persoane. În aceste condiții, la recensământul efectuat în anii 1850-1851, numărul populației provinciei trebuia să fie de 2.098.000 locuitori. Diferența între înregistrarea oficială (2.061.645) și cea estimată mai sus nu este extrem de mare - 36.000 persoane. De aceea, o putem atribui fenomenului de subînregistrare, cauzat de escamotarea de către locuitori, în special în mediul rural, a numărului real de membri ai familiei.

3. Concluzii interesante ne oferă și studierea comportamentului demografic al eșantionului de observație format din cele 20 de parohii în perioada 1839-1858. Așa cum se poate observa în tabelul nr. 2, mișcarea naturală a populației din cele 20 de comunități, a avut o dinamică relativ constantă. În primul rând ne vom referi la fenomenul natalității deoarece el este cel care asigură evoluția și dezvoltarea societății. În primul deceniu (1839-1848) s-au născut în cele 20 de parohii un număr de 5.019 de copii. În anul 1848, s-au născut 546 de copii, valoare depășită doar în anul 1843 când s-au născut 561 copii. La prima vedere am putea fi surprinși de acest număr mare de nașteri într-un an atât de frământat cum a fost 1848. Dacă luăm în considerare perioada de 9 luni între concepție și naștere, atunci se poate lesne constata că foarte mulți din copiii născuți în cursul anului 1848 au fost concepuți în ultimele luni ale anului 1847 și doar un număr mai mic în primele 3 luni ale anului 1848, când mișcările țărănești nu au erupt încă. Astfel, din punctul de vedere al natalității, anul 1848 nu s-a remarcat în mod deosebit comparativ cu anii precedenți, situându-se oricum peste media deceniului respectiv (de circa 501 nașteri/an).

Efervescența revoluționară, tensiunea socială și politică din Transilvania anului 1848 și a primelor luni din anul 1849 se va face simțită însă din plin în cursul anului 1849 când s-au născut doar 449 copii în cele 20 de parohii. Această valoare este cea mai scăzută între anii 1849-1858 - vezi tabelul nr. 2 - fiind situată sub media anuală de nașteri a deceniului respectiv (502 nașteri/an). Eșantionul de lucru, constituit din cele 20 de comunități situate în diferite regiuni ale Transilvaniei (mai aproape sau mai izolate de epicentrele revoluției), a reflectat corespunzător impactul demografic al evenimentelor tumultuoase din anii 1848-1849. Reacții asemănătoare se pot întâlni și peste munți, în Moldova, numărul nașterilor în ținutul Fălciu fiind la 1849 cel mai scăzut comparativ cu anii precedenți¹⁸. După dezechilibrul demografic provocat de evenimentele revoluției pașoptiste, populația provinciei a cunoscut un proces de refacere a potențialului uman. La fel ca și în alte împrejurări similare (catastrofe naturale, epidemii, războaie etc), mecanismul intern de autoreglare demografică a funcționat previzibil determinând recuperarea pierderilor umane din anii precedenți. Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă evoluția natalității în anii

¹⁸ Ecaterina Negruți, *Satul românesc în prima jumătate a sec. al XIX-lea. Contribuții demografice*, Iași, 1984, p.99.

1851-1852 la un nivel superior valorilor din întreaga perioadă cercetată (vezi tabelul nr.2).

Datele existente pentru alte microzone - sate mixte româno-săsești-maghiare din zona Lechința¹⁹ - pun în lumină "explozia" de nașteri din primii ani după revoluție, remarcându-se astfel o evidentă constanță în privința comportamentului demografic la nivelul întregii Transilvanii (vezi și tabelul nr.1). În anii războiului Crimeii, natalitatea a cunoscut din nou o involuție (1853-1856), pentru a se restabili spre sfârșitul deceniului șase.

Evoluția mortalității din cele 20 de parohii în perioada 1839-1858 este și ea cât se poate de relevantă pentru impactul demografic al revoluției pașoptiste (vezi tabelul numărul 2). Se remarcă în primul rând numărul foarte ridicat de decese din anii 1848-1849 (502 și 921), valori ce nu au mai fost depășite în cele două decenii care au stat în atenția noastră. De asemenea, frapează mortalitatea mai mare în deceniul 1849-1858 (4.525) comparativ cu cel anterior 1839-1848 (3.419). La o atare situație au contribuit mai mulți factori printre care amintim: foametea care a urmat în primii ani după revoluție ca urmare a distrugerilor, dezorganizarea temporară a muncilor agricole după eliberarea din iobăgie și, firesc, războiul Crimeii : (în anii 1853-1855 a crescut din nou rata mortalității peste media celorlalți ani din deceniul respectiv sau a cleui anterior). Trebuie să amintim aici și efectele negative ale epidemiei de holeră din anul 1855. Acesta a produs la nivelul întregii provincii un număr de 1.049 de victime, însă în anumite sate decesele cauzate de epidemie au reprezentat circa 50% din totalul decedaților în acel an²⁰.

În ceea ce privește dinamica mariajelor în perioada 1839-1858, se constată o distribuție relativ echilibrată în cele două decenii. Astfel, în deceniul anterior revoluției s-au încheiat 1253 de căsătorii iar în cel următor 1218 căsătorii. Semnificativ însă pentru anumite structuri mentale este numărul mare de căsătorii contractate în anii 1848-1849. În anul 1848 s-au încheiat 159 de mariaje, nivel ce nu a mai fost atins în întreg intervalul temporal analizat, iar în anul 1849, 133 de mariaje, valoare situată oricum peste media celor două decenii (vezi tabelul nr.2). Un comportament matrimonial asemănător a fost constatabil și cu prilejul unor momente istorice similare din vestul Europei, cum este, bunăoară, cazul Revoluției franceze din 1789. Aceasta l-a îndreptățit pe Albert Mathiez să denumească fenomenul drept o adevărată "febră a căsătoriilor"²¹. Și în anul

¹⁹ Ioan Bolovan, *Evoluția demografică a zonei Lechința între revoluția pașoptistă și primul război mondial*, în *Revista Bistriței*, VII, 1993, p.181.

²⁰ Weszelowski K., *Statisztikai tanulmányok hazánk közegeszsegi állapotja felett*, Budapest, 1875, p.41.

²¹ Michel Vovelle, *La mentalité révolutionnaire. Société et mentalités sous la Révolution française*, Edition sociales, Paris, 1985, p.204.

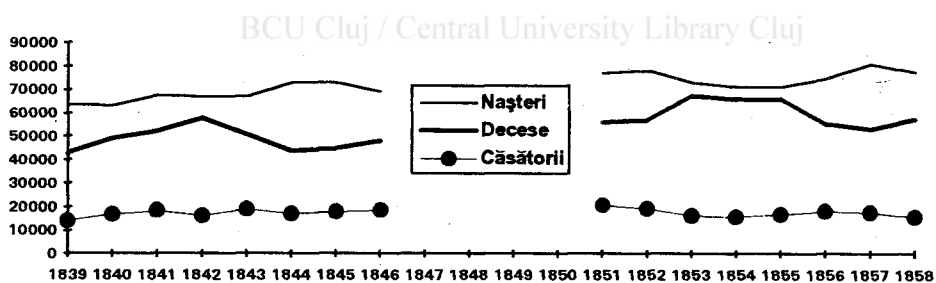
1856, la sfârșitul războiului Crimeii s-au înregistrat foarte multe căsătorii (154), confirmându-se astfel mecanismul intern de autoreglare demografică.

În finalul acestor sumare considerații, se poate constata faptul că din anumite puncte de vedere, revoluția de la 1848-1849 a cunoscut aspecte demografice inedite comparativ cu deceniul anterior sau cel ulterior. Ne referim în special la evoluția mortalității, a cărei rată a crescut spectaculos în acei ani, datorită evenimentelor militare, a epidemiei de holeră, a distrugerilor rezultate de pe urma mișcărilor de trupe etc. De asemenea, și în privința mariajelor s-a observat o oarecare "grabă" în a încheia cât mai multe căsătorii, fenomen extrem de relevant din punct de vedere comportamental. În ciuda pierderilor de vieți omenești din anii 1849-1849, populația provinciei a reușit să-și revină în deceniul șase, așa cum o reflectă și datele recensământului din anul 1857.

Ioan Bolovan

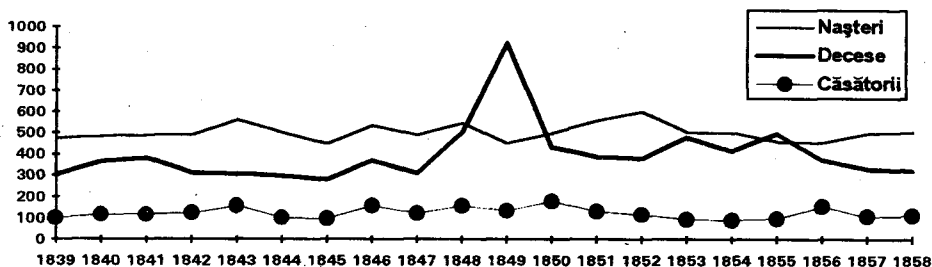
(Institutul de Istorie, Cluj-Napoca)

Graficul nr.1 Mișcarea naturală a populației Transilvaniei între 1839-1858

Sursa: *Történeti statisztika forrásai*, sz. Kovácsics Jozsef, Budapest, 1957, p.402.

Graficul nr.2 Mișcarea naturală a populației din 20 de parohii între 1839-1858

Sursa: Arhivele Statului Cluj, Bistrița, Mureș, Sibiu, Harghita. Registrele parohiale de stare civilă

Graficul nr.1 Mișcarea naturală a populației Transilvaniei între 1839-1858

Anul	Nașteri	Decese	Căsătorii
1839	63.657	42.751	14.000
1840	63.150	49.009	16.676
1841	67.559	51.891	18.179
1842	66.814	57.571	16.114
1843	66.995	50.532	18.910
1844	72.842	43.713	16.905
1845	72.922	44.657	17.825
1846	69.251	47.995	18.386
1851	76.937	55.787	20.586
1852	78.093	57.016	19.143
1853	72.932	67.315	16.199
1854	71.046	65.494	15.597
1855	71.014	65.884	16.680
1856	74.490	55.338	18.147
1857	80.923	52.912	17.491
1858	77.339	57.057	15.637

Sursa: *Történeti statisztika forrásai*, sz. Kovácsics Jozsef, Budapest, 1957, p.402.

Graficul nr.2 Mișcarea naturală a populației din 20 de parohii între 1839-1858

Anul	Nașteri	Decese	Căsătorii
1839	475	303	101
1840	484	363	117
1841	489	381	118
1842	490	311	123
1843	561	306	158
1844	502	296	102
1845	448	279	97
1846	535	369	157
1847	489	309	121
1848	546	502	159
	(5.019)	(3.419)	(1.253)
1849	449	921	133
1850	499	432	179
1851	557	388	131
1852	600	377	117
1853	505	477	94
1854	502	414	92
1855	459	494	97
1856	453	372	154
1857	498	329	108
1858	503	321	113
	(5.025)	(4.525)	(1.218)

Sursa: Arhivele Statului Cluj, Bistrița, Mureș, Sibiu, Harghita. Registrele parohiale de stare civilă